

Luchtkwaliteit

Leven in slechte lucht

In Nederland hangt te veel fijnstof in de lucht. Gemiddeld leven Nederlanders negen maanden korter door slechte lucht, becijferde het RIVM. Maar we moeten bijbouwen. Daardoor wordt er vaker gewoond op

plekken die een onvoldoende scoren op luchtkwaliteit. Nijmegen-Lent is zo'n plek waar de luchtkwaliteit onder druk staat. Bewoners besluiten zelf het fijnstof in hun wijk te monitoren.

• Marleen de Betué op de Prins Mauritsssingel

Marleen de Betu  heeft last van haar longen. Toen ze dit jaar voor de tweede keer in korte tijd bij de huisarts zat vanwege een longontsteking, gingen ze samen eens tellen. ‘Sinds ik in dit huis woon, en dat is nu zeven jaar, heb ik vijf longontstekingen gehad.’

De grootste boosdoener? Die kan ze vanuit het raam aanwijzen. Vanuit haar sociale huurwoning kijkt ze uit op de Prins Mauritssingel die het verkeer uit de richting van Arnhem de Waalbruggen overstuwt, de binnenstad in, en vice versa. ‘Dagelijks passeren 58.000 auto’s mijn huis. Op twintig meter van mijn voordeur staan stoplichten. Het is een drukte van belang. Non stop wordt hier afgeremd en opgetrokken.’

Lentse luchten

Haar woonplaats Nijmegen kwam er vorig jaar slecht vanaf in een Europees onderzoek naar de luchtkwaliteit in steden. Na Amsterdam is het de vieste stad van Nederland concludeerden de onderzoekers op basis van RIVM-gegevens. Een onderzoek met beperkingen, vinden wijkbewoners in Nijmegen-Lent. Het RIVM heeft maar twee meetstations in Nijmegen, die ook nog eens aan de overkant van de rivier staan. En bekend is dat de luchtkwaliteit lokaal sterk wisselt. Uit bezorgdheid over de luchtvervuiling in hun wijk willen ze weten waar die precies vandaan komt. Daarom startten zij Lentse Luchten, een burgerplatform dat zelf fijnstof meet.

Roderick Peters is een van de initiatiefnemers: ‘Vanuit de werkgroep Luchtkwaliteit van Wijkraad Lent kwam het verzoek om fijnstof in kaart te brengen. Zij kregen veel vragen van bezorgde bewoners die direct aan de drukke Prins Mauritssingel wonen. De GGD adviseert om niet binnen vijftig meter van een drukke weg te bouwen, maar dat is daar toch gebeurd.’

Veroorzakers

Nijmegen-Lent ligt ingeklemd tussen die verkeersader, het spoor, wijken in

aanbouw  n de Waal, met jaarlijks zo’n 120.000 passerende binnenvaartschepen de drukst bevaren rivier van Nederland. Het Ruhrgebied ligt niet ver weg en lucht stopt nu eenmaal niet bij de landsgrenzen. Houtstook van mede wijkbewoners is een zorg. En dan zijn er nog de vraagtekens bij wat uit de fabriekspijpen komt van bedrijventerrein TPN-West, met de grootste binnenvaarthaven van Nederland. Zo’n 75 procent van de tijd komt de wind daar vandaan, uit het zuidwesten. Samen zorgen deze factoren ervoor dat fijnstofconcentraties er ver boven de adviesnormen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) blijven. Normen overigens, die nergens in Nederland worden gehaald. Maar wat is nu precies de grootste veroorzaker van de uitslaande fijnstofmeters in de Nijmeegse stadswijk?

Om dit uit te zoeken plaatste Lentse Luchten in april 2021 verspreid over de wijk negen sensorkastjes. Elke seconde meten deze de concentratie fijnstof in de lucht. Ze hangen langs de drukke Prins Mauritssingel, maar ook langs de Waal en verspreid over de wijk. Gewoon, bij mensen aan de gevel. De gegevens worden via wifi continu geüpload naar een centrale database en zijn te bekijken op een kaart. In de data die het oplevert hopen de deelnemers patronen te ontdekken die te herleiden zijn tot de hierboven genoemde lokale bronnen van fijnstof.

Een open Tikkie in de buurt-groepsapp bracht genoeg op om de eerste sensoren van aan te schaffen. Roderick Peters, IT-consulent in het dagelijks leven, zette ze zelf in elkaar. Lentenaren doen het beheer van het meetnet en de dataverzameling. Later is de werkgroep gaan samenwerken met de gemeente Nijmegen, die de sensoren sponsorde. Op voorwaarde dat ze van betrouwbare kwaliteit zijn. Zo maakt het burgerinitiatief de luchtvervuiling zichtbaar, veel gedetailleerder dan de meetstations van het RIVM dat kunnen. Roderick legt uit: ‘Wij willen weten of er verschillen zijn binnen onze wijk en of fijnstofconcentraties veranderen

// De GGD adviseert om niet binnen vijftig meter van een drukke weg te bouwen, maar dat is toch gebeurd //

in de loop van de dag. Met de analyses willen we, als onafhankelijke partij, onze buurtgenoten informeren over de luchtkwaliteit in Lent. We hopen dat het ons kennis oplevert die helpt bepalen hoe je de luchtkwaliteit in onze wijk het beste kunt verbeteren.’

Met de data in de hand kunnen wijkbewoners de gemeente aanspreken op haar zorgplicht. Daarvoor zijn betrouwbare sensoren belangrijk, en goede data-analyses. Studenten van Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN) gaan aan de slag met de verzamelde data. ‘Ze leggen onze meetgegevens naast bekende gegevens over windrichting en windsnelheid. Zo hopen ze te kunnen zeggen wat nu daadwerkelijk de meeste fijnstof in de wijk veroorzaakt. Is dat de stadssingel, zijn het de schepen, of het industrieterrein in West?’

Schone Lucht Akkoord

Er is steeds meer bewijs dat stoffen als fijnstof, ozon, zwaveldioxide, koolmonoxide en stikstofdioxide ook in veel lagere concentraties al heel schadelijk kunnen zijn. Hoewel de uitstoot de afgelopen decennia in Nederland aanzienlijk afnam, blijft de huidige luchtkwaliteit ons ziek maken. Kinderen kunnen verergerde astmklachten, luchtweginfecties of een verminderde longfunctie krijgen. Volwassenen hebben een hogere kans op hart- en vaatziekten, COPD, longkanker en beroertes.

Het RIVM rekende uit dat er in Nederland jaarlijks 11.000 mensen vroegtijdig →

Achtergrond

vervolg van pagina 13

door overlijden. Ook leven Nederlanders gemiddeld 9 maanden korter. Gemiddeld, want het maakt uit waar je woont. Een Nijmegenaar komt er met verkorte levensduur van 11 maanden slechter vanaf, berekende de GGD Gelderland-Zuid (2019).

Het kabinet verwacht dat door het intensere gebruik en de verwachte groei van steden de druk van luchtverontreiniging op onze gezondheid verder zal toenemen. In 2020 kwam het Rijk met het Schone Lucht Akkoord (afgekort SLA). Hiermee wil het provincies en gemeenten stimuleren om de lucht te verbeteren. Doel is om de gezondheidsschade in 2030 te halveren ten opzichte van 2016. (Een belangrijke kanttekening: SLA werkt nog toe naar oude, veel minder strenge WHO-streefwaarden uit 2005.) Ook de nieuwe Omgevingswet moet hierin vanaf volgend jaar helpen.

De gemeente Nijmegen ondertekende het akkoord ook. Maar gemeenten mogen zelf weten hoezeer ze gezondheid meewegen in de plannen om ergens te bouwen. Marleen de Betu  die pal aan de drukke Prins Mauritsingel woont, is er niet gerust op dat gezondheid voorop staat.

‘Ik ben blij dat ik een huis heb. Maar ik ben ervan overtuigd dat er een zeer ongezonde lucht om me heen hangt. Ook het geluid doet stiekem veel met je. Wat

// Het stationair laten draaien van je auto, de houtkachel aan als het windstil is, dat is  ok erg //

mij tegenvalt, is dat in dit volledig nieuw aangelegde gebied de woningen ongelukkig dicht op de weg zijn gebouwd. Had er  en rij minder woningen neergezet en daarvoor in de plaats iets wat het geluid en de vervuiling tegenhoudt.’

De Prins Mauritsingel (A325/N325) is een voormalige snelweg, die toen de Lentse nieuwbouwwijk waar Marleen woont uit het niets werd opgetrokken, omgedoopt werd tot stadssingel. Alleen in naam, wat haar betreft. ‘De maximum snelheid ging weliswaar terug van 120 naar 50 kilometer per uur, maar geen automobilist die zich daaraan houdt. De gemiddelde snelheid ligt er op 69 kilometer per uur.’

Om de bouw in dit ontwikkelgebied tussen Arnhem en Nijmegen te kunnen versnellen, kocht de gemeente jaren geleden grote hoeveelheden grond aan. Maar toen volgde de bankencrisis. Alles stortte in, bouwactiviteiten kwamen volledig stil te liggen, en Nijmegen bleef zitten met al die dure grond. ‘Dat moest terugverdiend worden. Werkelijk iedere millimeter is hier bebouwd. Zo komt het dat de huizen hier slechts twintig meter van de weg liggen’, legt Marleen uit.

Roetzwarte luchtfilters

De woningen in haar blok waren aanvankelijk bedoeld als koopwoning, maar vanwege de recessie was er geen interesse van kopers. Toen duidelijk werd dat deze huizen ook niet als vrije sectorwoning van de hand gingen, heeft woning-

corporatie Talis flink moeten schakelen om ze goedkoper aan te kunnen bieden in de sociale sector, zegt Marleen: ‘Dat zie je terug in de kwaliteit. Het huis heeft een A-label. De basis is goed. Maar er is duidelijk extreem bezuinigd op de afwerking van de installaties. Alles moest goedkoop.’ Talis bestrijdt dat. De woningen hebben volgens de verhuurder wel degelijk een goede kwaliteit.

Het ventilatiesysteem met warmteterugwinning op zolder lijkt niet berekend op de grote verkeersdrukke. Dat is de reden waarom de gewraakte verkeersader haar ook binnenhuis de adem beneemt, denkt ze. ‘De lucht die het van buiten haalt, is zo vies, dat de filters die het fijnstof moeten tegenhouden al na drie maanden roetzwart zijn. Normaal gesproken zouden ze een jaar mee moeten gaan. De onderhoudsmonteur zegt dat de kwaliteit van de luchtfilters niet past bij de leefomgeving. De slechte buitenlucht blaas je via het systeem door je woonkamer, je slaapkamer, de badkamer; die komt in alle ruimtes. Wat niet helpt is dat vieze kooklucht, fijnstofbron in huis nummer  en, er ook niet uit kan. De afvoerkap is foutief op hetzelfde systeem aangesloten. Op de begane grond kan nergens een raampje open. Luchten kan alleen als we de terrasdeuren openzetten. Maar dat doe je niet aan deze weg. Dat zorgt voor een muur aan lawaai.’

Hoofdpijn

Bij Talis vroeg ze om betere filters en een kiepraampje. Maar ze kreeg nul op het rekest. ‘Je bent de enige die klaagt’,

werd gezegd. Maar toen Marleen op straat burensprak met een zontje met longproblemen, bleken ook zij geklaagd te hebben. 'Doe maar een beroep op de WMO, voor aanpassingen op medische gronden, was hen gezegd. Weer een andere buurvrouw, ook longpatiënt, had hetzelfde te horen gekregen; niemand anders klaagt. Voor de duidelijkheid: we hebben het hier steeds over dezelfde persoon bij Talis.'

Toen besloot Marleen om uit te zoeken hoe groot het probleem werkelijk is. Met een enquête ging ze van deur tot deur bij alle vergelijkbare huurwoningen in de buurt. Van de 36 kwamen er ingevuld 22 terug. De uitkomst? Meerdere burens en buurtgenoten bleken sinds hun intrek in de huizen met fysieke klachten te kampen, variërend van hoofdpijn en concentratieproblemen tot verergerde longaandoeningen. Ook ervaren ze dezelfde problemen met de installaties en het gebrek aan ventilatiemogelijkheden in de woning.

Bij Talis diende Marleen uiteindelijk namens alle burens een klacht in. In haar brief nam ze de uitkomsten van de enquête en de fijnstofmetingen mee. Talis zegde toe in gesprek te gaan met bewoners over hun problemen met de luchtkwaliteit, geluid en ventilatie. De corporatie liet de problemen onderzoeken door een adviesbureau. De resultaten worden binnenkort besproken met de bewoners, zegt een woordvoerder. 'Afhankelijk van de uitkomsten bekijkt Talis of ze extra filters kunnen achterlaten voor de bewoners. Maar wij kunnen het probleem van fijnstof en drukverkeer niet oplossen. Dat is aan de gemeente.'

Signaal

De gemeente en Talis zeggen dat de afstand van de weg tot aan de woning en de systemen in de woning voldoen aan het toen geldende Bouwbesluit van

2012. Zij zijn daarbij uitgegaan van een bepaald aantal verkeersbewegingen en van een beperkte maximumsnelheid, zegt Marleen. 'Ik wil best geloven dat dat zo is. Maar de wijk wordt intussen steeds groter en daardoor is het ook op de weg sinds 2012 veel drukker geworden. Bovendien houdt niemand zich aan dat maximum. Zij kunnen dat wel zeggen. Maar wat toen gold, heeft niets meer te maken met de huidige situatie.'

'Mijn vader zei altijd: Meten is weten. Dat apparaat laat de daadwerkelijke uitstoot zien. En die valt niet mee in onze straat. Via een app op mijn telefoon zie ik precies de pieken en de maandgemiddelden. We zitten hier constant boven de in Nederland afgesproken fijnstofgrens. In de herfst, met mistig windstil weer, blijft het als een deken over de wijk hangen en kan het fijnstofgehalte in de lucht zomaar vier tot zes weken non-stop boven die norm zitten.'

Marleen hoopt dat de uitkomst van het meetproject een signaal geeft richting gemeente. 'Als ze het verkeer eindelijk dwingen om vijftig te rijden, zou dat al veel schelen. Hoe de gemeente het voor elkaar krijgt, maakt me niet uit.' Ook hoopt ze dat Lentenaren bewust worden dat zij zelf een bijdrage hebben in de oplossing voor dit probleem. 'Het stationair laten draaien van je auto, de houtkachel aan als het windstil is, dat is óók erg.'

Intussen ziet ze met lede ogen aan dat in het ontwikkelgebied aan de overkant van

// Als het jullie niet bevalt, ga maar ergens anders wonen, zei de wethouder. Dat vond ik respectloos. //

de singel exact dezelfde beleidskeuzes worden gemaakt als tien jaar geleden. 'Weer worden 12.000 huizen in de directe nabijheid van drukke verkeersaders gebouwd. Het is diep triest hoe ons gemeentebestuur met de kwestie omgaat. Harriët Tiemens, de vorige wethouder zei eens: "Als het jullie niet bevalt, ga maar ergens anders wonen." Dat vond ik respectloos. De wachttijd voor deze woningen is twintig jaar. Ik had destijds urgentie en geen enkele andere optie. Voordat je het contract tekent, mag je een kwartiertje binnenkijken. Dan werp je een snelle blik naar buiten en zie je het verkeer wel. Maar wat is het alternatief? Deze plek heeft ook veel fijne dingen: het is vlakbij de stad, de natuur, het ov. De ruimte is passend voor mij en mijn kind, in de buurt van een middelbare school en een buitenplek. Als je van driehoog achter komt, is dit een enorme upgrade. Pas als je hier eenmaal woont, ga je langzaam maar zeker denken: Dit is niet de meest gezonde omgeving.' ←